

Elżbieta Kaczmarska

Funkcja stylistyczna konstrukcji z nominalizacjami w języku polskim i czeskim

---

Studia Germanica Gedanensia 17, 129-136

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Elżbieta Kaczmarska
Instytut Sławistyki Południowej i Zachodniej
Uniwersytet Warszawski, Warszawa

Funkcja stylistyczna konstrukcji z nominalizacjami w języku polskim i czeskim

1. Celem tego artykułu jest omówienie funkcji spełnianych przez nominalizacje¹ w tekście pisanym, a także przybliżenie problemu pojawiania się nominalizacji i częstotliwości ich występowania w różnych stylistycznie nacechowanych tekstach w języku polskim i czeskim.

1.1. Transformacja przekształcająca frazę werbalną w nominalną spełnia ważną rolę w procesie organizacji wypowiedzi (Kaczmarska 2006: 349). Na przykład przekształcenie zdania we frazę nominalną sprawia, iż jednostka ta może wchodzić w układy bardziej złożone i być częścią innego zdania, w czego konsekwencji uzyskuje się dużą kondensację treści (Daneš – Hlavsa 1987: 162; Korytkowska/Małdziewa 2002: 147–159; *Mluvnice češtiny (3) Skladba* 1987: 35–36; Papierz 1982: 27–37; Topolińska 1977: 176–195). Przedstawione zjawisko dotyczy jednak przede wszystkim tekstu pisanego; w kręgu języków europejskich należy ono do jednego z bardziej uniwersalnych i dynamicznych środków intelektualizacji języka (Dulewiczowa 1977: 163–177).

1.2. Możliwość kondensacji treści niektórzy językoznawcy utożsamiają z tzw. funkcją kompresywną nominalizacji (Korytkowska/ Małdziewa 2002: 147–150). Kondensacja będąca wynikiem procesu nominalizacyjnego umożliwia bowiem między innymi niepowtarzanie treści identycznych, które to treści mogą być jednak odtworzone w ramach zdania złożonego (Kaczmarska 2006: 350):

---

¹ Terminem nominalizacja określam rezultat transformacji, w wyniku której predykat frazy nominalizowanej otrzymuje formę frazy imiennej. Sam termin – nominalizacja – przysługuje więc konkretnym rzeczownikom odczasownikowym, które powstały w wyniku procesu nominalizacyjnego, np.: *zbierać – zbieranie* (*Gramatyka współczesnego języka polskiego, Składnia* 1984: 353–354; Kaczmarska 2007: 165; Kaczmarska 2002/2003: 87–90; Papierz 1982: 33; Topolińska 1977: 175–204; Topolińska 1978:438). Do zbioru nominalizacji w tym opracowaniu zaliczam też jednak jednostki (frazy imienne), które nie powstały bezpośrednio w wyniku procesu derywacyjnego, ale posiadają swoją parę – czasownik – o znaczeniu synonimicznym, np.: *czytanie – lektura* (*Gramatyka współczesnego języka polskiego, Składnia* 1984: 354; Kaczmarska 2002/2003: 92).

Spotkania Jana i Marii sprowadzają się do oglądania zdjęć i słuchania muzyki. – To, że Jan i Maria się spotykają, sprowadza się do tego, że (Jan i Maria) oglądają zdjęcia i (Jan i Maria) słuchają muzyki (przykład: Korytkowska/ Małdziewa 2002: 148).

„Identyczność treści argumentowych umożliwia tworzenie całych szeregów nominalizacyjnych znacznie kompresujących tekst. Por. np.: pol. *Anna pomagała pielęgniarce przy dzieciach: w karmieniu, przebieraniu i kąpaniu, w spacerach i zabawach*” (Korytkowska/ Małdziewa 2002: 148).

1.3. Kondensacja treści bardzo często pojawia się w prasie jako jedna z metod ekonomizacji języka (Kaczmarska 2006: 350):

Celem detoksykacji jest usunięcie z organizmu substancji uzależniającej oraz zapanowanie nad objawami abstynencyjnymi, a także przygotowanie pacjenta do dalszego leczenia. (Terapia, s. 11)

Aktualnie o przymusowym leczeniu w Republice Czeskiej decyduje sąd w związku z popętnieniem przestępstwa lub w sytuacji dużego zagrożenia np. w wychowywaniu dzieci itp. (Terapia, s. 11)

Zakładowa „S” zapowiedziała wczoraj, że wystąpi o wyjaśnienia i ukaranie odpowiedzialnych osób. (Gazeta 4, s. 4)

Nauka pływania dla kilkumiesięcznych dzieci cieszy się coraz większą popularnością. (Zdrowie, s. 1)

Planowane jest też wprowadzenie wspólnego opodatkowania dla małżeństw mających dzieci. (Gazeta4, s. 19)

Jde o podporu zpracování obnovitelných zdrojů. (Dnes, s. 6)

Za vysokým ziskem a ještě vššimi dividendami stojí i ozdravení spořitelny před privatizací. (Hospodářské, s. 1)

Obě strany budou mít po převzetí rozhodnutí úřadu, které by mělo v nejbližších dnech nabýt právní moci, třicet dnů, aby se dohodly na změnách některých technických parametrů trasy. (Hospodářské, s. 1)

Telefonováním zdražení po ustupu do západoevropského klubu nekončí. (Dnes, s. B1)

2. Proces nominalizacyjny służyć może także ukryciu treści, które uznane zostały przez nadawcę za nieistotne lub niepożądane. Jednocześnie nie jest możliwe jednoznaczne odtworzenie treści niedopowiedzianych, np.:

Původně stál před soudem kvůli návodů k vraždě za úplatu. (Dnes, s. 2) / Původně stál před soudem, protože navedl (KOHO?) k vraždě za úplatu.

Podany komunikat jest niejednoznaczny, a adresat tej wypowiedzi samodzielnie uzupełnia treść na podstawie swojej wiedzy pozajęzykowej. Pojawienie się nominalizacji pozwala na niewypełnienie pozycji składniowych (zob. – przykład powyżej), które w przypadku wystąpienia czasownika byłyby obligatoryjne (por. – funkcja informacyjna nominalizacji – Korytkowska/ Małdziewa 2002: 151–152).

3. Nominalizacje pojawiają się też w różnych zdaniach tego samego tekstu obok czasowników, od których są derywowane. Służą wówczas rozwijaniu tekstu, np.:

Czy mogę aż tak wtrącać się w czyjąś prywatność? Tak. Nie jest wtrącaniem się w czyjąś prywatność ratowanie komuś życia. (Terapia, s. 13)

Metadon podaje się doustnie, raz dziennie i tylko osobom uzależnionym od opiatów. W terapii matadonowej zakłada się bezterminowe podawanie metadonu. (Terapia, s. 24)

3.1. W tekście często pojawiają się także nominalizacje nie będące derywatami od występujących w poprzednich zdaniach czasowników, ale stanowiące wobec tych czasowników wyrażenia synonimiczne (pojawiają się w tym miejscu także synonimy kontekstowe), np.:

Przeżyła śmierć syna. To doświadczenie złamało ją i pogłębiło jej chorobę. Mówi, że przeczytał tę książkę. Z lektury tej najwyraźniej jednak nic nie wyniósł.

Zabiegi te pozwalają na dodawanie i rozwijanie treści (funkcja rozwijająca nominalizacji – Korytkowska/Małdziewa 2002: 154–155).

4. Powyższa analiza skłania ku hipotezie, iż nominalizacje służą przede wszystkim intelektualizacji wypowiedzi, a więc kondensacji treści oraz tendencji do urozmaicenia środków wyrażania, w tym także do urozmaicenia struktur syntaktycznych (Korytkowska 1994: 184). Jeżeli hipoteza ta okaże się prawdziwa, możemy oczekiwać, iż największe nasycenie nominalizacjami przejawiać będzie język umów prawnych oraz język tekstów prasowych².

Analiza ekscerpowanego materiału potwierdza taki stan rzeczy³.

4.1. Podstawą do dalszych rozważań będzie badanie tekstów polskich i czeskich pod względem stopnia nasycenia nominalizacjami. Zebrany materiał pochodzi z trzech warstw stylistycznych i są to: proza, prasa i umowy prawno-handlowe⁴. Te trzy warstwy zostaną poddane badaniu. Analizie poddają trzy próbki (z każdego stylu) o objętości dziesięciu standardowych stron⁵, przy czym każdą z próbek czerpię z odrębnego fragmentu materiału.

² Wyjątkowa pod względem częstości pojawiania się nominalizacji jest zarówno polska, jak i czeska prasa przeznaczona dla rodziców małych dzieci. W porównaniu z innymi czasopismami jest ta prasa wyjątkowo uboga pod względem nominalizacji. Wynika to najprawdopodobniej z charakteru tego typu periodyków. Przeważają w nich bowiem rady (np. dla rodziców dzieci cierpiących na alergię), opinie fachowców (np. lekarzy), informacje o nowościach na rynku produktów dla najmłodszych. Autorzy artykułów nie sięgają po środki kondensujące wypowiedź, przeciwnie – ich wypowiedzi mają styl niemal familiarny. Zob. miesięczniki polskie: *Dziecko*, *Twoje dziecko*, *Mam dziecko*, *Mamo to ja*, czy czeskie – *Maminka*, *Betinka*. Razem z czasopismami dla kobiet (zblizonymi do nich pod względem częstotliwości pojawiania się nominalizacji) stanowią wyraźną opozycję wobec prasy typowo informacyjnej (*Wprost*, *Polityka*, *Gazeta Wyborcza*, *Metro*, *Tyden*, *Dnes*, *Lidové noviny*), w której nominalizacje pojawiają się niemal masowo (Kaczmarska 2006).

³ W spektrum zainteresowania tego artykułu znalazły się różne pod względem stylu teksty pisane. Język mówiony nie stanowił tu przedmiotu analizy (Por. wyniki badań polsko-bułgarskich – Korytkowska 1999: 307–311).

⁴ M. Korytkowska w swym opracowaniu analizuje: teksty artystyczne, teksty publicystyczne, teksty administracyjne (Korytkowska, Małdziewa 2002: 160–172).

⁵ Za stronę standardową przyjęłam taką, która liczy dwa tysiące znaków.

Zestawienie wyników analizy prozy czeskiej

Próbka	Vf	Inf	Nom	Suma form
I (Příběh neúspěšného ...)	426 ~86%	52 ~10,5%	18 ~3,5%	496
II (Žert)	486 ~81%	66 ~11%	49 ~8%	601
III (Nesnesitelná lehkost bytí)	445 ~84,5%	51 ~9,5%	32 ~6%	528
Razem w próbkach	1357 ~84%	169 ~10,3%	99 ~6%	1625

Zestawienie wyników analizy prasy czeskiej

Próbka	Vf	Inf	Nom	Suma form
I (Dnes)	316 ~62%	87 ~17%	108 ~21%	511
II (Týden)	351 ~74%	58 ~12%	65 ~14%	474
III (Hospodářské noviny)	325 ~64%	78 ~15%	102 ~21%	505
Razem w próbkach	992 ~66%	223 ~15%	275 ~19%	1490

Zestawienie wyników analizy tekstów umów czeskich

Próbka	Vf	Inf	Nom	Suma form
I (Zásady spolupráce...)	145 ~25%	42 ~7%	391 ~68%	578
II (Distribuční smlouva)	120 ~20%	45 ~8%	421 ~72%	586
III (Rámcová obchodní...)	182 ~25%	67 ~10%	473 ~65%	722
Razem w próbkach	444 ~24%	154 ~8,5%	1285 ~68%	1886

Zestawienie wyników analizy prozy polskiej

Próbka	Vf	Inf	Nom	Suma form
I (Zdążyć przed Panem ...)	433 ~84,5%	34 ~6,5%	46 ~9%	513
II (Msza za miasto Arras)	360 ~79%	39 ~8%	58 ~13%	457
III (Weiser Dawidek)	456 ~79,5%	42 ~7,5%	76 ~13%	574
Razem w próbkach	1249 ~81%	115 ~7,5%	180 ~11,5%	1544

Zestawienie wyników analizy prasy polskiej

Próbka	Vf	Inf	Nom	Suma form
I (Gazeta Wyborcza)	307 ~63%	58 ~12%	122 ~25%	487
II (Wprost)	321 ~69%	46 ~10%	98 ~21%	465
III (Metropol)	293 ~58%	61 ~12%	152 ~30%	506
Razem w próbkach	921 ~63%	165 ~11%	372 ~26%	1458

Zestawienie wyników analizy tekstów umów polskich

Próbka	Vf	Inf	Nom	Suma form
I (Zasady współpracy...)	143 ~25%	24 ~4%	409 ~71%	576
II (Umowa dystrybucyjna)	119 ~20%	38 ~7%	426 ~73%	583
III (Ramowa umowa...)	182 ~25%	56 ~8%	484 ~67%	722
Razem w próbkach	444 ~24%	118 ~6%	1319 ~70%	1881

4.2. Jak wynika z powyższych zestawień, najmniejszą częstotliwością występowania nominalizacji charakteryzuje się proza. Wynik ten potwierdzają badania zarówno czeskich, jak i polskich tekstów. W prozie czeskiej nominalizacje stanowią średnio około 6% różnych form czasownikowych (verbum finitum, infinitiv, nominalizacja). Analogiczny współczynnik dla prozy polskiej wynosi około 11,5% i jest to liczba niemal dwukrotnie wyższa niż w przypadku prozy czeskiej.

Średnie nasycenie nominalizacjami obserwuje się w tekstach prasowych. W prasie czeskiej nominalizacje stanowią około 21%, natomiast w prasie polskiej około 26%. W przypadku tych tekstów rozbieżność współczynników czeskich i polskich nie jest duża i wynosi 5%.

Największą frekwencję nominalizacji obserwuje się wśród tekstów czeskich i polskich umów. Tu ilość nominalizacji (wobec innych form czasownikowych) stanowi ogromny procent – dla tekstów czeskich i polskich wynosi odpowiednio: 68% i 70%. Również w przypadku tych tekstów różnica współczynników dla języka czeskiego i polskiego nie jest wysoka.

4.3. Prezentując wyniki tej analizy warto jeszcze zwrócić uwagę na to, jak kształtują się te współczynniki w obrębie jednego języka. Dla języka czeskiego współczynniki te wynoszą: 6% (proza) / 21% (prasa) / 68% (umowy). Wychodząc od niskiej częstotliwości pojawiania się nominalizacji w prozie,

dochodzimy do 3,5-krotnie wyższej frekwencji w przypadku prasy. Czynniki 3,5 jest również niemal zachowany w proporcji nominalizacji prasy i umów⁶.

Dla języka polskiego współczynniki te wynoszą: 11,5% (proza) / 26% (prasa) / 70% (umowy). Wynika z tego, iż nominalizacje w języku polskim są używane ponad dwa razy częściej w tekstach prasowych niż w prozie. Z kolei teksty umów są niemal trzy razy bardziej nasycone nominalizacjami niż teksty prasowe⁷. Rozpiętość liczb nie jest tu jednak tak duża jak w przypadku języka czeskiego.

4.4. Wyniki powyższej analizy ukazują, iż nominalizacje pojawiają się najczęściej w tekstach umów, czyli w tekstach stylu oficjalnego, formalnego. Im mniej oficjalny staje się styl komunikatu, frekwencja nominalizacji spada. Najmniejszą wartość dla frekwencji nominalizacji obserwujemy wśród prozy. Teksty te bowiem odbiegają od pozostałych (zarówno umów, jak i prasy) nie tylko stylem, ale i funkcją, a także charakterem. Wszystkie te czynniki mają więc wpływ na częstotliwość nominalizacji w tekście (Korytkowska 1994: 184).

5. Podsumowując, należy jeszcze raz podkreślić, iż nominalizacje spełniają kilka funkcji w tekście: 1) dzięki nominalizacjom dochodzi do kondensacji treści, 2) wystąpienie nominalizacji pozwala na ukrycie treści uznanych za nieistotne lub niepożądane, 3) kiedy nominalizacje pojawiają się w tekście obok czasowników, od których są derywowane, służą rozwijaniu tekstu, 4) nasycenie tekstu nominalizacjami wpływa na stopień jego intelektualizacji.

Bibliografia

- Dulewiczowa I. (1976): *Nomina actionis we współczesnym języku rosyjskim*, Wrocław.
- Dulewiczowa I. (1977): *Nomina actionis we współczesnym języku rosyjskim i polskim*, [w:] *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 16, Warszawa, 163–177.
- Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*, 1984, pod red. Z. Topolińskiej, Warszawa.
- Kaczmarek E. (2002/2003): Nominalizacje odczasownikowe w języku polskim i czeskim (wybrane zagadnienia), [w:] *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 38, Warszawa, 87–99.
- Kaczmarek E. (2006): Nominalizacje w czeskiej i polskiej prasie dla rodziców małych dzieci, [w:] *Varia XIV*, Bratislava, 345–353.
- Kaczmarek E. (2007): Polski, czeski i angielski Harry Potter, czyli o formacjach nominalizowanych w oryginale i przekładach, [w:] A. Kątny (red.): *Słowiańsko-niesłowiańskie kontakty językowe*, Olecko, 165–170.
- Korytkowska M. (1994): Nominalizacje a struktura semantyczna predykatora (na materiale polskim i bułgarskim), [w:] *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 32, Warszawa, 165–184.

⁶ Dokładnie współczynnik ten wynosi 3,24. Natomiast stosunek współczynnika dla nominalizacji w umowach do współczynnika dla nominalizacji w prozie wynosi ponad 11, czyli czeskie umowy są jedenaście razy bardziej nasycone nominalizacjami od czeskiej prozy.

⁷ Stosunek współczynnika dla nominalizacji w polskich umowach do współczynnika dla nominalizacji w prozie polskiej wynosi 6, czyli umowy są od prozy sześć razy silniej nasycone nominalizacjami.

- Korytkowska M. (1999): Z badań nad procesami nominalizacyjnymi i ich funkcją stylistyczną w języku bułgarskim, [w:] *Prace Filologiczne XLIV*, Warszawa, 307–311.
- Korytkowska M., Małdziejewa W. (2002): *Od zdania złożonego do zdania pojedynczego (nominalizacja argumentu propozycjonalnego w języku polskim i bułgarskim)*, Toruń.
- Mluwnice češtiny (3), Skladba* (1987): pod red. F. Daneša, M. Grepla, Z. Hlavsy, Praha.
- Papierz M. (1982): Nominalizacje we współczesnym języku słowackim, [w:] *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Językoznawcze 72*, Kraków.
- Topolińska Z. (1977): Mechanizmy nominalizacji w języku polskim, [w:] *Studia Gramatyczne*, t. 1, 175–220.
- Topolińska Z., 1978, O pojęciach „nominalizacja” i „sentencjalizacja” i ich przydatności w opisie języka, [w:] *Z Polskich Studiów Slawistycznych*, seria 5, Warszawa, 437–442.

Literatura ekscerpowana

Literatura piękna

- Huelle P., *Weiser Dawidek*, Londyn 1992.
- Krall H., *Zdążyć przed Panem Bogiem*, Kraków 2000.
- Kundera M., *Nesnesitelná lehkost bytí*, Toronto 1985.
- Kundera M., *Žert*, Praha 1969.
- Škvorecký J., *Příběh neúspěšného tenorsaxofonisty*, Praha 1997.
- Szczypiorski A., *Msza za miasto Arras*, Poznań 1989.

Prasa

- Dnes*, 3.02.2001 (skrót – *Dnes*).
- Gazeta Wyborcza*, 3.02.2004 (skrót – *Gazeta4*).
- Gazeta Wyborcza*, 5.04.2003 (skrót – *Gazeta*).
- Hospodářské noviny*, 22.04.2003 (skrót – *Hospodářské*).
- Metropol*, 28.04.2003 (skrót – *Metropol*).
- Terapia Uzależnienia i Współzależnienia*, 4/31/2003 (skrót – *Terapia*).
- Týden*, 5.05.2003 (skrót – *Týden*).
- Wprost*, 16.03.2003 (skrót – *Wprost*).
- Zdrowie i Uroda – Gazeta Wyborcza*, 5.04.2003 (skrót – *Zdrowie*).

Umowy międzynarodowe⁸

- Rámcová obchodní smlouva*
Ramowa umowa handlowa
Umowa dystrybucyjna
Distribuční smlouva
Zasady współpracy pomiędzy SRC a załodowcą
Zásady spolupráce mezi RCE a odesílateli

---

⁸ Z uwagi na to, iż analizowane przeze mnie teksty umów pochodzą z archiwum tłumacza przysięgłego (2) i firmy logistycznej (1), nie podaję bliższych danych ich dotyczących; przedstawiam jedynie tytuły.

The stylistic functions of nominalizations in Polish and Czech
Summary

The article discusses the functions of nominalizations in Polish and Czech texts which represent a variety of styles. It demonstrates that nominalizations may fulfill several functions in the text: 1) they may contribute to the condensation of content, 2) they may serve the function of concealing content considered insignificant or undesirable, 3) in some circumstances they may enhance the lexical and syntactic diversity of a text, 4) and, in the case of a concentration of nominalizations, they may increase the level of intellectualization of a particular text.